

РОЗДІЛ 13

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/128>

МАС-МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

THE MASS MEDIA AS AN TOOL OF PUBLIC CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Логвиненко Б.О., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Безпалова О.І., д.ю.н., професор,
завідувачка кафедри поліцейської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ

Статтю присвячено характеристиці мас-медіа (засобів масової інформації) як інструменту громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Актуальність дослідження зумовлена тим, що окрім інформування громадськості про діяльність поліції, мас-медіа (засоби масової інформації) виступають своєрідним провідником для реалізації такого контролю. Наголошено, що принципи взаємодії Національної поліції України із засобами масової інформації не закріплені у національному законодавстві. Підкреслено, що у відносинах з поліцією діяльність мас-медіа розглядається переважно у призмі взаємодії або реалізації партнерських проєктів. У сучасних умовах потенціал мас-медіа є важливим для ефективної поліцейської діяльності, що пов'язано з реалізацією підходу «Community policing» в діяльності Національної поліції України. Акцентовано увагу на зростаючій ролі мережі Інтернет та соціальних медіа для здійснення заходів громадського контролю за поліцейською діяльністю, зокрема щодо дотримання прав людини. Зроблено висновок, що мас-медіа як інструмент громадського контролю за діяльністю поліції реалізується через: 1) проведення журналістських розслідувань, спрямованих на викриття недоліків у організації роботи поліції; 2) поширення новин, зокрема, щодо діяльності поліції, про стан дотримання прав людини, про стан і перспективи розслідування резонансних кримінальних справ; 3) через реалізацію права на доступ до публічної інформації, що дозволяє мас-медіа формувати звітні і оглядові матеріали про ефективність функціонування поліції. Зауважено, що удосконаленню громадського контролю за діяльністю поліції сприятиме закріплення у Законі України «Про Національну поліцію» основних засад взаємодії поліції та мас-медіа.

Ключові слова: громадський контроль, мас-медіа, взаємодія, поліцейська діяльність, відкритість, інструмент, кіберпростір, Інтернет.

The article is devoted to the characteristics of the mass media as a tool of public control over the activities of the National Police of Ukraine. The relevance of the study is determined by the fact that, in addition to informing the public about police activities, the mass media act as a kind of guide for the implementation of such control. It was emphasized that the principles of the interaction of the National Police of Ukraine with mass media are not enshrined in national legislation. Attention is paid that in relations with the police, the activities of the mass media are considered mainly in the prism of interaction or the implementation of partnership projects. In modern conditions, the potential of the mass media is important for effective police activity, which is connected with the implementation of the «Community policing» approach in the activities of the National Police of Ukraine. Attention is focused on the growing role of the Internet and social media for the implementation of measures of public control over police activities, in particular regarding the observance of human rights. It was concluded that the mass media as a tool of public control over police activities is implemented through: 1) conducting journalistic investigations aimed at exposing shortcomings in the organization of police work; 2) dissemination of news, in particular, about the activities of the police, about the state of human rights compliance, about the state and prospects of the investigation of high-profile criminal cases; 3) through the realization of the right of access to public information, which allows the mass media to form reporting and review materials on the effectiveness of the functioning of the police. It is noted that the improvement of public control over police activities will be facilitated by the consolidation in the Law of Ukraine «On the National Police» of the main principles of interaction between the police and the mass media.

Key words: public control, mass media, interaction, policing, openness, tool, cyberspace, Internet.

Постановка проблеми. У 2015 році Національну поліцію України було створено як правоохоронну інституцію, відповідну стандартам поліцейської діяльності передових демократичних держав Світу.

У п. 19 Розділу IV «Організаційні структури поліції» Рекомендації Rec. (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) закріплено, що поліцейські організації мають бути готові до надання об'єктивної інформації про свою діяльність громадськості без розкриття конфіденційної інформації. Причому повинні бути встановлені професійні керівні принципи для зв'язків із засобами масової інформації [1, с. 21]. Тут слід звернути увагу на те, що окрім інформування громадськості про діяльність поліції, засоби масової інформації (медіа) виступають своєрідним провідником для

реалізації громадського контролю. Водночас, національне поліцейське законодавство не містить керівних принципів щодо зв'язків поліції із засобами масової інформації (далі – ЗМІ), що ускладнює визначення ролі медіа у реалізації громадського контролю.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема громадського контролю за діяльністю поліції та пошуку шляхів поліпшення його ефективності достатньо широко представлена у наукових дослідженнях вітчизняних фахівців з поліцейстики. З-поміж інших можна виокремити праці О.І. Безпалової, Г.О. Блінової, С.І. Браткова, О.Ю. Дрозда, О.Ф. Кобзаря, О.М. Мердової, Р.В. Миронюка, А.О. Собакаря, О.С. Юніна, та багатьох інших. Разом із тим, проблема участі медіа у реалізації громадського контролю за діяльністю поліції потребує ґрунтовного наукового аналізу і комплексного вирішення. Насамперед, це обумовлено зростаючою безбар'єрністю інформаційного

простору України, а також впровадженням підходу «Community policing» у організацію функціонування Національної поліції.

Мета статті полягає у характеристиці мас-медіа як інструменту громадського контролю за діяльністю Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до висвітлення основних положень зауважимо, що ч. 1 статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства. Згідно з цим принципом, діяльність поліції здійснюється у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Водночас, у статті 89 «Спільні проекти з громадськістю» цього ж Закону мова йде про взаємодію поліції з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Така співпраця спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності та сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності. Поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, медіа та у видавничій діяльності [2].

Слід зазначити, що згідно з п. 30) статті 1 Закону України «Про медіа», медіа (ЗМІ) є засобом поширення масової інформації у будь-якій формі, який періодично чи регулярно виходить у світ під редакційним контролем та постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою [3].

З наведених законодавчих положень можна стверджувати про те, що в Україні зазначена складова діяльності мас-медіа розглядається з точки зору взаємодії з поліцією, реалізації партнерських проєктів тощо. Водночас, потенціал ЗМІ є значно більш широким та важливим для ефективної поліцейської діяльності у сучасних умовах. Значною мірою це пов'язано із реалізацією підходу «Community policing» в діяльності Національної поліції України.

Так, у Великій українській енциклопедії, мас-медіа називають тим самим, що й ЗМІ, включаючи до них пресу, радіо, телебачення, документальне кіно, електронні видання тощо. Мас-медіа виступають посередниками в комунікації між представниками різних соціальних і професійних груп [4].

Поряд із цим, можна констатувати, що мас-медіа забезпечують громадський контроль за діяльністю поліції. Можна навести декілька способів, серед яких доволі поширеним є проведення журналістських розслідувань. В межах таких розслідувань, медійники активно використовують можливості Інтернет, соціальних мереж, радіо і телебачення для збору інформації про діяльність поліції, а також поширення зазначеної інформації серед населення.

Окрім проведення розслідувань, у ЗМІ постійно висвітлюються новини про діяльність поліції, що дозволяє громадськості оперативно і систематично отримувати інформацію про різноманітні події, які мали місце на території поліцейського обслуговування.

Мас-медіа сприяють формуванню громадської думки, публікуючи інтерв'ю з експертами, фахівцями, представниками громадських об'єднань, політичними лідерами, керівниками та іншими людьми, які надають власні коментарі щодо тих чи інших ситуацій, що мають місце в роботі поліції.

Не можна оминати також активне використання ЗМІ права на доступ до публічної інформації. Це дозволяє в дозволені законодавством межах отримувати інформацію, розпорядником якої є Національна поліція України.

Як зазначалося вище по тексту, вітчизняний закон «Про медіа» був прийнятий у грудні 2022 року, а тому вести мову про використання новітніх практик щодо реалізації заходів громадського контролю за діяльністю поліції допоки завчасно. Натомість, ми пропонуємо зупинитися на зарубіжному досвіді використання мас-медіа як інструменту громадського контролю за діяльністю поліції та вказуємо на відсутність універсальної моделі його здійснення.

Зокрема, М. Колбран слушно відмічає, що нові цифрові технології надали як громадськості, так і медіа широкі засоби для моніторингу діяльності поліції та публічного поширення випадків жорстоких дій з боку поліцейських в онлайн режимі. Прикладом такого поширення може слугувати зафіксоване очевидцями події та поширене у ЗМІ вбивство Джорджа Флойда в штаті Мінеаполіс, США, в травні 2020 року, яке викликало всесвітні демонстрації та протести [5].

У позитивному аспекті використання мас-медіа поліцією може сприяти багатьом перевагам. Інформацію можна швидко надіслати багатьом суб'єктам без посередництва – наприклад, про зниклих безвісти дітей. Інформацію від поліції також можна використовувати для удосконалення зв'язків з громадськістю, організації особистого прийому тощо.

Досліджуючи ефективне використання поліцією ЗМІ у розслідуванні тяжких злочинів Е. Фейст зазначає, що за умови ефективного управління мас-медіа можуть зробити значний внесок у розслідування, виступаючи в якості каналу інформації для поліції від громадськості. В більш широкому розумінні ЗМІ відіграють важливу роль у формуванні поглядів громадськості на злочинність, поліцейську службу та систему кримінального правосуддя загалом. Автором запропоновано врахувати низку важливих моментів: а) поліцейські підрозділи комунікації мають формально входити до складу слідчо-оперативних груп з розслідування тяжких злочинів, зокрема, на початковому етапі розслідування, коли інтерес медіа ймовірно буде найбільшим; б) незважаючи на те, що досвід завжди відіграватиме важливу роль у розвитку медіа-навичок поліцейських, доцільним вбачається проведення занять щодо розробки ефективних медіа-стратегій. Цього можна досягти шляхом ознайомлення поліцейських з низкою типових кейсів та проведенням спільних навчань з представниками ЗМІ. Слід також звернути увагу на ознайомлення поліцейських з принципами взаємодії з медіа; в) необхідно посилити комунікацію представників мас-медіа та підрозділів кримінальної поліції й органів досудового розслідування. Це може відбуватися за допомогою семінарів, короточасних відряджень до офісів ЗМІ тощо; г) потенційний вплив мас-медіа на близьких осіб потерпілих від правопорушення варто розглядати в межах традиційних процедур зв'язків з родиною потерпілої від правопорушення особи; ґ) перспективи подальших досліджень мають враховувати: оцінку ефективності різних медіа для охоплення певних типів громадськості; вивчення того, як нещодавні події в ширшому медіа-середовищі можуть вплинути на розслідування поліцією великих злочинів; а також більш чітко визначити основні компетенції офіцерів поліції із зв'язків зі ЗМІ [6, с. 37].

Погоджуючись в цілому із наведеними думками, потрібно наголосити на все більш зростаючій ролі Інтернет та соціальних медіа для здійснення заходів громадського контролю за поліцейською діяльністю.

Так, К. Амінанто зауважує, що поява соціальних медіа-мереж, таких як Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp тощо суттєво вплинуло на повсякденне життя населення. Сьогодні, вимоги до прозорості та відкритості стають ще більшими, тоді як кількість медіа зростає і отримує більше свободи дій. Це підтримується розвитком інформаційних технологій, що дозволяє суспільству легко отримувати

вати доступ до інформації. Зазначені обставини сприяли виокремленню таких умов, як: по-перше, більш легкий доступ до інформації для громадськості та гарантована інформаційна демократія. По-друге, зазначена свобода не супроводжується відповідальністю, що призводить до негативного впливу на громадськість як споживачів інформації. Тобто ЗМІ відіграють велику роль у запобіганні та протидії злочинності. Однак, незважаючи на розвиток цивілізації, медіа все ще не можна вважати суб'єктами, що відіграють значну роль у запобіганні та протидії злочинності [7, с. 288].

У свою чергу, Д. Ф. Готьє та Л. М. Граціано підкреслюють, що Інтернет стає дедалі важливішим джерелом новин, яке починає конкурувати з телебаченням за своєю важливістю, хоча дані про телебачення та споживання новин в Інтернет явно обмежені і неоднозначні. Те, що споживачі інформації (населення) насправді думають про поліцейські новини, які вони дивляться, також залишається в основному недослідженим. Фахівці наголошують на потребі розкриття у подальших дослідженнях не лише зв'язку між ставленням до поліції та сприйняттям новин населенням, а й того, як засоби масової інформації відрізняються за своїм впливом на суспільство [8, с. 508]. Вважаємо, що в діяльності Національної поліції України подальша реалізація взаємодії з мас-медіа має зосереджуватись саме на Інтернет медійних ресурсах.

Висновки. На підставі викладеного можна підсумувати, що мас-медіа виступають не лише суб'єктом вза-

ємодії, а й інструментом громадського контролю за діяльністю поліції, роль якого має тенденцію до зростання.

В межах такої діяльності, мас-медіа здійснюють контроль за діяльністю поліції через: 1) журналістські розслідування, спрямовані на викриття недоліків у організації роботи Національної поліції, порушення прав людини та наявність корупційних схем; 2) поширення новин, зокрема, щодо діяльності поліції у тій чи іншій ситуації, про стан дотримання прав людини, про стан і перспективи розслідування резонансних кримінальних справ; 3) через реалізацію права на доступ до публічної інформації, що дозволяє ЗМІ формувати огляди, доповіді, звіти та здійснювати моніторинг ефективності функціонування поліції на підставі повідомлень, заяв та статистичних даних, наданих поліцією. Це може сприяти виявленню позитивних і негативних тенденцій у діяльності поліції як загалом, так і за окремими складовими.

Окрім наведеного, мас-медіа здійснюють онлайн спостереження за діяльністю поліції в різноманітних аспектах службової діяльності: під час забезпечення дії карантинних обмежень, проведення масових заходів, реалізації заходів воєнного стану тощо. Все це дозволяє стверджувати, що мас-медіа сформувалися як інструмент громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Водночас для удосконалення цього інституту вбачається за необхідне закріпити у Законі України «Про Національну поліцію» основні засади (принципи) взаємодії поліції та мас-медіа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О.А. Банчука. Київ: Москаленко О.М., 2013. 588 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 27.03.2023).
3. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення 27.03.2023).
4. Мас-медіа. Електронна версія «Великої української енциклопедії». URL: <https://vue.gov.ua/Мас-медіа> (дата звернення 27.03.2023).
5. Marianne Colbran. The relationship between police and media: is the Met less accountable than ever before? LSE British Politics and Policy. June 14th, 2022. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/police-media-accountability/> (дата звернення 27.03.2023).
6. Andy Feist. The Effective Use of the Media in Serious Crime Investigations Policing and Reducing Crime Unit: Police Research Series. Paper 120. 54 p. URL: <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/3435.pdf> (дата звернення 27.03.2023).
7. Kif Aminanto. The role of mass media in corruption prevention policies and disparities in the judges' decisions. Ilkogretim Online – Elementary Education Online. 2021. 20 (2). P. 288–302. Doi: 10.17051/ilkonline.2021.02.29
8. Jane Florence Gauthier and Lisa M. Graziano. News media consumption and attitudes about police: in search of theoretical orientation and advancement. Journal of crime and Justice. 2018. Vol. 41. № 5. P. 504–520 Doi: <https://doi.org/10.1080/0735648X.2018.1472625>